

Драгана Вилић¹

Универзитет у Бањој Луци

Економски факултет

Катедра за теоријску економију,
анализу и политику

Мајке Југовић 4, 78000 Бања Лука

dragana.vilic@ef.unibl.org

Прегледни научни рад

UDC 314.151.3:316.722

DOI 10.7251/SOCSR1815065V

Прихваћено: 23. 09. 2018.

Нови трендови миграција становништва у савременом друштву

Апстракт

Просторно кретање становништва није нова појава - било је присутно кроз историју у својим различитим видовима, обиму и интензитету. Ипак, с процесима глобализације оно је изражено, добија нову форму и друштвене карактеристике (нарочито, економске миграције). Међутим, многе пријетње и проблеми који се испољавају на глобалном нивоу јесу, још увијек, главни узроци легалних и/или илегалних, добровољних и присилних миграција (сиромаштво, незапосленост, грађански ратови, прогони, климатске промјене и сл.). Дугорочни привредни и демографски проблеми у развијеним земљама имају негативне посљедице - смањивање континента радно способног становништва, доводе у питање одрживост система социјалне заштите и осигурање одрживог привредног раста и развоја друштва уопште. Стога се уочава значај миграција за отклањање ових негативних посљедица. Како би се суочили са проблемима који узрокују миграције, са изазовима и посљедицама миграција, са проблемима са којима се суочавају мигранти, те остварила контрола и управљање миграцијским токовима на националном и интернационалном нивоу, неопходна је глобална сарадња различитих друштвених субјеката.

Кључне ријечи: Миграције, узроци миграција, савремени миграцијски токови, посљедице миграција, мигрантска политика

¹ Доктор социолошких наука, ужа научна област Теоријска социологија, ванредни професор.

Увод

Кроз историју људи су се непрестано селили из једног мјеста (регије, државе, континента) у друго. То су чинили из различитих разлога (стицање знања, запошљавање, избјегавање политичког угњетавања, рата, сиромаштва и сл.), на различите начине и преко различитих канала (легално или илегално). Овај сложени феномен има вишеструки утицај на појединце и друштво (поријекла и пријема), стога је неопходно да се траже различити одговори на изазове који произлазе из миграција.² Према Влади Пуџизу, на привредне и социјалне прилике и социјалну политику једне земље утичу четири најзначајнија социјално-демографска чиниоца: опадање фертилитета (смањење стопе биолошке репродукције становништва), демографско старење (повећање удјела старијег становништва у укупном), миграције (унутрашње и вањске) и трансформација структуре и функција породице.³ У овоме раду пажњу ћемо усмјерити на миграције, уз анализу њихове повезаности с осталим чиниоцима.

Велика сеоба Европљана у Сјеверну Америку и друге прекоморске територије (Латинска Америка, Аустралија, Јужна Африка, Израел), започета у 16. вијеку и која траје до данас у мањем обиму, сматра се најважнијим и, можда, највећим миграционим догађајем у људској историји (преко 60 милиона становника). Падом Берлинског зида забиљежено је масовније кретање становништва у Европи – од југоистока Европе ка Западу и ка другим континентима.⁴ Већ дужи временски период земље ЕУ постају привлачне за велики број легалних и илегалних миграната из, углавном, неразвијених земаља у свијету (велики број становника и висока стопа незапослености), прије свега, због свог релативног привредног благостања и политичке стабилности. У овим земљама су

² Европска комисија, Комуникација Комисије Европском парламенту, Вијећу, Европском господарском и социјалном одбору и Одбору регија – Европски миграцијски програм, COM(2015) 240 final, HR, Брисел, 13.5.2015, стр. 2. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_hr.pdf, [09/01/2018.]

³ Владо Пуџиз, *Старење становништва – изазов социјалне политике*, *Ревиија за социјалну политику*, год. 23, бр. 1, Загреб, 2016, стр. 81 – 82. pdf. www.rsp.hr [04/12/2017.]

⁴ Поједине етничке групе су се вратиле на своје аутохтоне/матичне територије (на примјер, Јевреји, Нијемци, Грци из Казахстана и Албаније), неке су се прикључиле својој етничкој групи која се налази у другој земљи (на примјер, Роми и Јермени) и унутрашњи проблеми земаља бившег социјализма иницирали су међурегионалне миграције. Мирјана Бобић, *Демографија и социологија – веза или синтеза*, (Београд: Јавано предузеће „Службени гласник“, 2007), стр. 109 - 110.

примјетне промјене у структури становништва и на тржишту рада, настале усљед дејувенилизације („старење одоздо“) становништва, то јест „смањења стопа фертилитета дакле све мањег броја дјеце и младих који ће у скорој будућности чинити активни континент становништва.“⁵ Стога, како би се задовољиле потребе тржишта рада, ЕУ има за циљ да промовише легалне миграције. Иако се међународне миграције у земљама одредишта (ЕУ) могу користити као средство за уклањање недостатака на тржишту рада (попуњавање континента радно способног становништва), за одрживост система социјалне заштите и осигурање одрживог привредног раста, ипак поставља се питање да ли оне могу обрнути постојећи тренд старења становништва. Слободно путовање, кретање и живот у оквирима граница ЕУ омогућено је свим држављанима држава чланица ЕУ. Овим им се омогућује да напусте своју земљу (на краће или дуже вријеме) и одлазе у друге чланице ЕУ да раде, да студирају, да се оспособљавају, да путују пословно или као туристи, да купују и слично, а што може да има за посљедицу побољшање друштвене и културне интеракције унутар ЕУ, и остваривање привредне користи.⁶ У претходних неколико година, прије свих, политичка криза и ратна дешавања у неким земљама Африке, Јужне Азије и Средњег Истока, подстакли су у веома кратком периоду (присилне) миграције становника из ових земаља, нарочито, ка земљама ЕУ. Ово се посебно одразило на економије ових земаља – на тржиште рада и укупне јавне финансије и фискалану одрживост, имајући у виду њихову крхкост изазвану посљедњом финансијском и дужничком кризом⁷, али и бројне друге проблеме – регулисање правног статуса ових лица, њихову интеграцију у земље пријема и сл. Овај велики прилив имиграната показао је слабост постојеће мигрантске политике у ЕУ и њеним чланицама која није одмах могла да одговори на све изазове овог таласа миграција.

С обзиром на нове трендове и обрасце просторне покретљивости људи у глобалном друштву, на промјене у односима које они успостављају између друштва поријекла и дестинације, неопходан је нови приступ у проучавање ове друштвене појаве и процеса, то јест неопход-

⁵ Влодо Пулиз, Старење становништва – изазов социјалне политике, *Ревија за социјалну политику*, год. 23, бр. 1, Загреб, 2016, стр. 82. pdf. www.rsp.hr [04/12/2017.]

⁶ Eurostat – Statistics Explained, *Статистички подаци о миграцијама и мигрантном становништву*, подаци добијени у марту 2017. године, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/hr [04/12/2017.]

⁷ Бранка Топић-Павковић, Фискални утицај мигрантске кризе на националну економију, *АСТА ECONOMICA*, Година XIV, број 24 (Бања Лука: Економски факултет, 2016), стр. 91 – 92.

но је разумијевање главних узрока, детерминанти, величине, смјера, последица, али и праваца развоја у будућности ових миграцијских токова, те адекватан политички одговор на изазове/проблеме које они носе собом – њихово ефикасно савладавање, могућност њихове контроле на националном и интернационалном нивоу, али уочавање и искоришћавање повољних аспеката миграција за земље поријекла, транзита и одређених држава.⁸ Поред бројних позитивних промјена које миграције имају на живот миграната и за друштво, не могу се занемарити ни оне лоше које доприносе људској патњи: осиромашење, експлоатација, отуђење, деструкција и сл.⁹ У календару УН 18. децембар се означава међународним даном миграната.¹⁰ Ови сложени, динамични и промјењиви (глобални) процеси постају приоритет међународне заједнице у тражењу и постизању глобалног одговора и договора у вези с изазовима које они доносе у контексту обезбјеђења одрживог развоја.¹¹ Теоријским приступом овом проблему и анализом статистичких података неких међународних организација (Eurostat, United Nations и сл.) настојаћемо у овом раду да дођемо до сазнања у вези с обимом и (тренутним и будућим) правцима просторног кретања становништва у свијету и у Европској Унији.

---

⁸ Јелена Предојевић-Деспић, Ка разумевању детерминанти међународних миграција данас – теоријска перспектива, *Становништво*, 1/2010, XLVIII, http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/stanov/XLVIII_1/index_html?stdlang=ser_lat, [15.01.2018.].

⁹ Милосав Милосављевић и Александар Л. Југовић, *Изван граница друштва – савремено друштво и маргиналне групе*, (Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду – Издавачки центар (ЦИДД), 2009), стр. 123.

¹⁰ United Nations, Department of Economic and Social Affairs Department of Economic and Social Affairs, *International Migrants Day 18 December*, <http://www.un.org/en/events/migrantsday/index.shtml> [10/02/2018.]

¹¹ Шеснаести координациони састанак о међународној миграцији, Уједињене нације, Њујорк, 15 – 16. фебруар 2018. године, има за циљ да се припреми Глобални договор у вези с сигурним, мирним и регуларним миграцијама, анализом постојећих података и истраживања миграција, наглашавањем јазу у постојећим базама података, одређивање приоритета за даље прикупљање података, истраживање и обуку за подршку имплементацији овог Договора, да учесници размијене информације у вези с имплементацијом циљева одрживог развоја повезаних с миграцијама и да представе своје активности и иницијативе за миграције. United Nations, Sixteenth Coordination Meeting on International Migration 15-16 February 2018, United Nations Headquarters, New York, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/events/coordination/16/index.shtml> [20/02/2018.]

Миграције - појам

Миграције (lat. *migratio* – сеоба) представљају механичко кретање становништва, односно просторну покретљивост становништва. Оне могу бити добровољне или присилне, унутар исте државе (досељавања/ усељавања и одсељавања/исељавања) или изван државе (имиграције и емиграције)¹². Природни прираштај становништва (природно кретање и обнављање) и миграције јесу основне компоненте развитка и кретања једне популације.¹³

Према дефиницију Уједињених нација миграција подразумева облик просторне покретљивости људи (избеглице, расељене особе, испоручене особе и економски мигранти) у којем се прелази из оквира (граница) једне политичке/административне јединице у другу за одређени минимални временски период (унутрашње – територијално пресељење из једне области/покрајине/округа/општине у другу унутар једне земље; међународне - пресељење између националних држава), а мигрант је „свака особа која привремено или трајно живи у земљи у којој није рођена и стекла је неке значајне друштвене везе са овом земљом“.¹⁴ Док се у домаћој литератури свака промјена мјеста становања, без обзира на трајање и дистанцу, сматра миграцијом, у иностраној литератури се под овим појмом подразумева само „трајна промјена мјеста становања (стална миграција)“, то јест њиме нису обухваћена „краткотрајна путовања која не резултирају промјеном мјеста сталног боравка, као што су дневна, повремена (сезонска) и привремена кретања становништва.“¹⁵ У погледу описа и проучавања унутрашњих миграција (унутар исте територије, републике, државе) и спољних миграција (у друге државе, географске регије) проблем представља прецизност података. Како би се могле пратити миграције једне популације, као извори података се користе: попис становништва (посредно информише о кретању станов-

¹² Више видјети У: Бранислав Ђурђевић, *Емиграције*, Аљоша Мимица и Марија Богдановић (прир.), *Социолошки речник*, (Београд: Завод за уџбенике, 2007), стр. 119 – 120.; *Имиграције*, Аљоша Мимица и Марија Богдановић (прир.), *Социолошки речник*, (Београд: Завод за уџбенике, 2007), стр. 184.

¹³ Мирјана Бобић, *Демографија и социологија – веза или синтеза*, (Београд: Јавано предузеће „Службени гласник“, 2007), стр. 103.

¹⁴ United Nations, Migrant/Migration, наведено према *Migration and Integration – some basic concepts*, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/> [27/01/2018.]

¹⁵ Бранислав Ђурђевић, *Миграције*, У: Аљоша Мимица и Марија Богдановић (прир.), *Социолошки речник*, (Београд: Завод за уџбенике, 2007), стр. 326.

ништва на основу миграционих особина становништва, демографских и економских обиљежја миграната и сл.), демографске статистике (подаци о унутрашњим миграцијама - изјаве грађана и докумената о пријави/одјави пребивалишта код надлежних институција), регистри (битни догађаји у животу становништва – рођење, склапање брака, умирање) и анкете (истраживање на узорку популације).¹⁶ Праћење "одлива мозга" (*brain drain*-а), то јест егзодуса високообразованих стручњака, који је изражен у свим државама модерне епохе, посебно у земљама у развоју и последице пада Берлинског зида у бившим социјалистичким земљама, могуће је на основу процјене стручњака, анкета, миграционих статистика страних земаља, а посредно преко домаће статистике радне снаге.¹⁷

Када говоримо о присилним миграцијама, оне се обично испољавају у виду спољних (избјеглиштво) и унутрашњих (интерно расељавање). За разлику од економског мигранта који може слободно да напусти земљу поријекла и да се у њу врати, избјеглица је, према Конвенцији о статусу избјеглица (Женева, 1951.), „свака особа која се, оправдано се бојећи прогона због своје расе, вјере, националности, припадности некој друштвеној скупини или политичких увјерења, нађе изван земље чије држављанство има и које не жели, или због тог страха неће тражити заштиту те земље или која, ако нема држављанство, а налази се изван земље у којој је имала своје уобичајено боравиште, усљед таквих

¹⁶ Осим ових редовних пописа, у неким развијеним земљама, на основу регистра промјене мјеста становања могуће је пратити миграције између пописа. Праћење миграционе историје појединаца, група и подручја омогућено је формирањем миграционе картотеке. Ипак, јединствен регистар становништва даје најкомплексније показатеље у једној земљи за све четири компоненте демографског развоја становништва. У случају кад не постоји могућност за мјерење миграције сталним праћењем миграционих догађаја, користе се подаци пописа становништва и разни методи (на примјер, витално-статистички). Бранислав Ђурђевић, *Миграције*, У: Аљоша Мимица и Марија Богдановић (прир.), *Социолошки речник*, (Београд: Завод за уџбенике, 2007), стр. 326. и више видјети У: Мирјана Бобић, *Демографија и социологија – веза или синтеза*, (Београд: Јавано предузеће „Службени гласник“, 2007), стр. 103, 104 – 105.

¹⁷ Како би се означао масовни одлазак елите из Велике Британије у САД 60-их година прошлог вијека, први пут је употребљен овај термин. У вези са овим користе се следећи термини: *brain gain* (корист коју земља пријема остварује због уштеде на трошковима за школовање, обуку и хумани капитал); *brain waste* (губитак за земљу поријекла, дестинацију и саме стручњаке усљед немогућности адекватног запослења у складу са својим знањима и умјетима); *brain re-gain* (могућност успостављања неке врсте сарадње и размјене емиграната и земље поријекла, с могућношћу повратка); *brain flight* (масован одлазак кадрова из земаља, претежно оних у развоју). Јелена Р. Деспић, *Миграције високообразованих лица из Србије од 1991. године у Канаду и Сједињене Америчке Државе, докторска дисертација*, (Београд: Економски факултет Универзитета у Београду, 2015), стр. 16. pdf. <https://fedorabg.bg.ac.rs>. [27/01/2018.]

догађаја не може, или због страха не жели у њу се вратити.¹⁸ Иако не постоји ниједна правна дефиниција интерно расељених лица, она имају исти положај као и избјеглице (лишеност домова, власништва, сусједства, сродника, радног мјеста, различитих социјалних мрежа и сл.), само што она мјесто живота мијењају унутар исте земље.¹⁹

Услови живота и рада људи су битно промијењени под утицајем техничко-технолошког прогреса повезаног с процесом глобализације – компјутеризација и Интернет омогућавају рад код куће, рад изван формалног радног времена, омогућава усклађивање породичних и професионалних обавеза, што смањује потребу за појединачним миграцијама због посла или трајног пресељења ради бољег запослења или напредовања. Тако се у друштвима позне модерности већина преосталих миграција своде на оне између градова (интерурбана) или унутар градова (интраурбана).²⁰ У развијеним земљама у сталном су порасту дневне миграције, чак и оне на већим раздаљинама и прекограница/пограничним регионима између становништва земаља унутар ЕУ (дневне и недељне миграције повећане су процесима европске интеграције и стварањем јединственог тржишта рада).²¹

Теоријска перспектива проучавања миграција – стари и нови приступ(и)

Различити типови кретања становништва - механичких (миграционих) и природних (наталитет и морталитет), уско су повезани с социо-економским, политичким и културним контекстом. Ову повезаност су уочили и описали Адолф Ландри, Ворен Томпсон и Френк Нотештајн у својој теорији демографске транзиције (демографске револуције, де-

¹⁸ Хрватски правни центар, *Одабране теме из подручја азила и миграција* – Оквир за интеграцију избјеглица у хрватско друштво, Припремиле правнице Хрватског правног центра у склопу пројекта „Правна помоћ тражитељима азила“ који ХИПЦ изводи у својству партнера УНХСР-а, 2016, стр. 1., www.hpc.hr. [14/02/2018.]

¹⁹ Милосав Милосављевић и Александар Л. Југовић, *Изван граница друштва – савремено друштво и маргиналне групе*, (Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитет у Београду – Издавачки центар (ЦИДД), 2009), стр. 126.

²⁰ Аlica Wertheimer-Baletić, *Становништво и развој*, (Загреб: МАТЕ, 1999). У: Мирјана Бобић, *Демографија и социологија – веза или синтеза*, (Београд: Јавано предузеће „Службени гласник“, 2007), стр. 113.

²¹ У вези са чиниоцима који утичу на опредјељење људи за овај облик просторне покретљивости умјесто миграција и њихове позитивне и негативне посљедице видјети релевантна научна истраживања У: Весна Лукић, Социо-економски аспекти дневних миграција, *СОЦИОЛОГИЈА*, Vol. LV (2013), N° 2. стр. 283 – 298. pdf. www.sociologija.org [02/01/2018.]

мографског прелаза) утемељене у првој половини 20. вијека – која постулира модел етапног развоја становништва у чијим оквирима се теоријски-методолошки концептуализују демографски развојни токови. Од краја 18. и почетка 19. вијека и надаље процес демографске транзиције је започео у западноевропским земљама, да би у другој половини 20. вијека захватио већину земаља у свијету. Он представља интегрални дио укупног развоја друштва у том периоду - урбанизација и индустријска револуција и њен утицај на повећање производње и потрошње, пораст реалног дохотка и опште побољшање економских, здравствених, социјалних, културних и других услова живота. Посматрана у цјелини, модернизација друштва је утицала на промјене у природном кретању становништва - смањење не само стопе морталитета, већ прије свега на смањење стопе наталитета и фертилитета (резултат промјене циљева, мотива и ставова у вези са величином породице).²² Да би се употпунила слика о прелазу из традиционалног режима у савремени режим репродукције становништва, потребно је томе додати и миграциону компоненту, која недостаје у теорији демографске транзиције. Амерички демограф Вилбур Зелински (1971) је развио своју теорију транзиције мобилности/миграције становништва (јачине и облика) која се одвија паралелно с транзицијом начина живота - типова заједница/друштава (од премодерних до савремених), те разликује пет њених фаза: прва фаза – карактеристична за „премодерне традиционалне заједнице“ (прије почетка урбанизације, појединачна кретања становништва узрокована су потрагом за земљишним посједом, трговином, склапањем брака и слично, није повећавана стопа природног кретања становништва); друга фаза – карактеристична за „рана транзициона друштва“ (масовно кретање становништва из села у градове, колонизација у пограничне обрадиве дијелове државе, насељавање прекоморских земаља/нових континената због бољих животних услова, почетак миграција квалификоване радне снаге у друге земље, брзо повећање стопе природног раста); трећа фаза - карактеристична за „касна транзицијска друштва“ (миграције становника Западних земаља унутар града, између градова или једног метрополитског региона надмашују оне из села у град, опада колонизација пограничних дијелова државе, готово да престају ма-

²² Као саставнице процеса модернизације друштва, индустријализација и урбанизација јесу чиниоци који су утицали на смањивање наталитета, а који у себе обухватају низ других чинилаца (образовање, здравствена заштита, слабљење традиције и сл.). Alisa Wertheimer-Baletić, Демографски транзицијски процеси – континуитет или дисконтинуитет, *Рад*, Хрватска академија знаности и умјетности, Разред за друштвене знаности, 51=525(2016), стр. 12 – 13., <https://hrcak.srce.hr/154740> [08/11/2017.]

совне емиграције у прекоморске земље, појединачне миграције биљеже највећи пораст); четврта фаза - карактеристична за „развијена друштва“ (кретање становништва из села у градове је смањено, док су миграције између градова и унутар урбаних центара снажне, као и имиграција неквалификоване и полуквалификоване радне снаге из неразвијених у развијене државе, појачавају се појединачне миграције и висок ниво унутрашњих или спољних трајних миграција, благ до умјерен раст стопе природног кретања становника) и пета фаза у „високо развијеним друштвима“ (миграције с периферије великих градова у центар због посла повезане са високим стандардом и развијеном урбаном инфраструктуром, масовност појединачне миграције ученика, менаџера, туриста и сл., емиграције неквалификоване и високо образоване радне снаге из неразвијених земаља у високо развијене Западне земље).²³

Доналд Бог (1969) је дао класификацију фактора који утичу на сеобе: привлачни или *pull* фактори (погодности за запошљавање, за специјализацију или обуку, за стицање већег дохотка, бољи животни услови, покретљивост сродника или вјереника) и одбијајући или *push* фактори (исцрпљеност природног богатства или њихове цијене, смањење потражње за одређеним производом/услугом одређене индустрије, губитак посла усљед отпуштања радника из различитих разлога, отуђење појединца од заједнице и сл.).²⁴ Различити теоријски приступи проучавању међународних миграција у индустријском друштву, показали су се неадекватни за проучавање овог процеса у постиндустријском друштву - промјене у просторној покретљивости становништва и глобални процеси трансформације (глобални друштвено-економски контекст) у којима важну улогу имају миграције. То је утицало на значајне промјене у проучавању миграција у претходних неколико деценија – оне се

²³ Више видјети у: Wilbur Zelinsky, The hypothesis of the mobility transition. *The Geographical Review* LX1, 1971, p. 222 - 248. У: Ayse Gedik, Toward a theory of mobility transition: test of Zelinsky's theory with the Japanese and Turkish data 1955-2000, стр. 2. pdf., IUSSP, XXV International Population Conference of the IUSSP, France, 2005, <http://iussp2005.princeton.edu/papers/51383>. [27/01/2018.]

²⁴ Осим овог, у вези с миграционим кретањима постоје бројна теоријска уопштавања: Е. Г. Равенштајн - *Закони миграције* (1885 – 1889), Еверт С. Ли (1966), Заславска (1973), Хорев, Чапек (1978), Зипф (1946), Штауфер, (1940), Тодаро (1980), Ира С. Лори (1990) и др. Код нас је велики допринос проучавању миграција дао Јован Цвијић, родоначелник познате антропогеографске школе. У проучавању миграција он се користио веома развијеном методологијом, теренским истраживањима, разговором и анкетом, породичним генеалогима, што му је све послужило да реконструише тзв. Метанастизачка кретања. Бранислав Ђурђев, *Основне технике у демографији*, (Нови Сад: Змај и Друштво демографа Југославије, 2001). У: Мирјана Бобић, *Демографија и социологија – веза или синтеза*, (Београд: Јавано предузеће „Службени гласник“, 2007), стр. 106, 107 – 108.

сагледавају као нераздвојан дио укупне друштвене трансформације.²⁵ У последњој деценији претходног вијека уочава се тзв. транснационални прекрет у проучавању миграција: сагледавање из новог угла међународних радних миграција које су проузроковале већи интензитет и обим кружења људи, добара, информација и симбола, те њихове потенцијалне користи за развој миграната и средине поријекла и пријема. „Развитак у информационој технологији и могућностима транспорта повећава обим привремених, поновних и циркуларних миграција. Све већи број миграната се усмјерава ка животу у два или више друштва паралелно и развија транснационалне заједнице и транснационалну свијест.“²⁶ Овим се у проучавању миграција наметнула потреба да се изађе из ранијих оквира биполарног модела простора (премјештање људи из једног у друго мјесто, која су у основи потпуно различита, у којима они не могу истовремено да организују своје животе и активности – двије искључиве оријентације према дестинацији доласка: кружна или линеарна) ка транснационалном простору (нова врста друштвеног простора – гдје мигранти успостављају мултилатералне и транснационалне везе између нових социо-културних простора које насељавају у иностранству с оним у земљи поријекла – кретање људи напријед-назад, новца, роба и информација).²⁷

²⁵ Током друге половине XX века развиле су се теорије економских миграција, у чијем средишту су биле детерминанте савремених међународних добровољних радних миграција: *теорија дуалног или сегментираниог тржишта рада* (Мајкл Пјоре), *теорија свјетског система* (И. Валерштајн), *неокласична економска миграциона теорија* (Меси, Тодаро, Херис и др.), *„нова економија миграција“* (Лукас, Старк). У проучавању међународних миграција претходне три деценије јавио се динамички приступ: *модел кумулативне каузалности* (Доналд Меси), *теоријски приступ Мери Криц и Хане Злотник*, *теорија миграционих кретања* (Аким Мабогунје), *модел миграционих система* (Моника Бојд, Џејмс Фосет), *теорија мрежа*, *теорија институција*, *„транснационализам“*. Више видјети У: Јелена Предојевић-Деспић, Ка разумевању детерминанти међународних миграција данас – теоријска перспектива, *Становништво*, vol. XLVIII (2010), no. 1, http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/stanov/XLVIII_1/index_html?stdlang=ser_lat, [15.01.2018.]. и Јелена Предојевић-Деспић, Мигрантске мреже: незаобилазна перспектива у проучавању савремених међународних миграција, *Социолошки преглед*, vol. XLIII (2009), no. 2, стр. 209 – 229. <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/15/socioloski-pregled-vol-xliiii-2009-no-2/> [16.01.2018.]

²⁶ Јелена Предојевић-Деспић, Мигрантске мреже: незаобилазна перспектива у проучавању савремених међународних миграција, *Социолошки преглед*, vol. XLIII (2009), no. 2, стр. 210. <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/15/socioloski-pregled-vol-xliiii-2009-no-2/> [16.01.2018.]

²⁷ Roger Rouse, "Questions of Identity: Personhood and Collectivity in Transnational Migration to the United States", *Critique of Anthropology*, 15 (4), 1995, p. 353 - 354. <https://pdfs.semanticscholar.org/ae2b/001c44ee0039d8a6ea37b2fdb0962246bce.pdf> [16.01.2018.]

Узроци миграција

Постоје различити узроци кретања људи – географска неравномјерност у распореду природних потенцијала, физичког и људског капитала, институција, традиције и културних прилика, кретање капитала и услуга, и обрнуто, или њихова концентрација на одређеном простору.²⁸ Дакле, узроци миграција се могу разврстати на: природне (епидемије, временске непогоде), друштвене (ратови, политичка нестабилност, вјерска нетрпељивост) и економске (глад, сиромаштво, могућност бољег запослења, стицање већег дохотка, бољи животни услови и сл.). Иако, у савременом друштву доминирају економске миграције, на одређивање за миграције није пресудна само могућност да се у земљи одредишта оствари већи доходак у односу на земљу поријекла, већ се узимају у обзир и бројни трошкови у вези с миграцијом (трошкови пресељења и интеграције миграната, психолошке посљедице напуштања познате околине и породице, могућност губитка дијела пензије зарађене у земљи емиграције и сл.).²⁹ Економске (радне) миграције обично су добровољне миграције. Али, морамо имати у виду да људи најчешће мигрирају из неразвијених у развијене западне земље због лоших услова живота и посљедица криза (социјалних, економских, политичких). Због илегалних прелазака државне границе, не зна се тачна раширеност миграција. Напуштање диктаторских, једнопартијских и политички подијељених држава у којима владајуће структуре према својим политичким противницима примјењују различите начине репресије (прогон, малтретирање, хапшење и сл.) и ликвидацију, и одлазак у друге државе означава се политичким миграцијама.³⁰

Савремени миграциони токови у свијету и у Европској унији

Процес глобализације је, несумњиво, повећао обим и интензитет међународних миграција, утицао је на промјену форме њиховог ис-

²⁸ Бранислав Ђурђевић, *Основне технике у демографији*, (Нови Сад: Змај и Друштво демографа Југославије, 2001). У: Мирјана Бобић, *Демографија и социологија – веза или синтеза*, (Београд: Јавано предузеће „Службени гласник“, 2007), стр. 106.

²⁹ Марија Пенева, Утјецај кризе на миграцијску политику ЕУ, *Зборник радова: Криза: Преобразба или пропаст?* (ур. Алка Обадић, Јурица Шимурина, Јосип Тица), (Загреб: Економски факултет, 2011), vol. 1, pp 113-114., EconPapers – Economics at your fingertips, <http://web.efzg.hr/RePEc/chapters/chapter11-07.pdf> [21.11.2017.]

³⁰ Милосав Милосављевић и Александар Л. Југовић, *Изван граница друштва – савремено друштво и маргиналне групе*, (Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитет у Београду – Издавачки центар (ЦИДД), 2009), стр. 124 - 125.

пољавања и умножио је њихове позитивне и негативне карактеристике и посљедице. На одлуку о миграцијама утиче комбинација чинилаца у држави поријекла и/или земљи одредишта мигранта (привредни, средински, политички и друштвени). Многе пријетње и проблеми који се испољавају на глобалном нивоу јесу главни узроци миграција - распрострањено сиромаштво у свијету јесте чинилац који подстиче милионе људи да емигрирају из сиромашних земаља у богате земље; ратна дешавања и политичка кризу у неким земљама Африке, Јужне Азије и Средњег Истока у претходних неколико година утицали су на велике миграције, али настојање развијених земаља Запада да привуку велики број високообразованих стручњака из различитих дијелова свијета. Према подацима Уједињених нација, широм свијета у претходних неколико година порастао је број међународних миграната - 173 милиона у 2000. години, 220 милиона у 2010. години и 258 милиона у 2017. години. Од укупног броја миграната, највише их је за своје одредиште изабрало Азију 60% (80 милиона), затим Европу (78 милиона), Сјеверну Америку (58 милиона), Африку (25 милиона), Латинску Америку и Карибе (10 милиона) и Океанију (8 милиона). У претходној години 67% миграната живјело је у 20 земаља - САД (50 милиона), Саудијска Арабија, Њемачка и Руска Федерација (у свакој око 12 милиона), а затим Велика Британија и Сјеверна Ирска (скоро 9 милиона). Процјењује се да је у 2016. години у свијету било укупно избјеглица и тражилаца азила 25,9 милиона - највише у Турској (3,1 милион), затим Јордан (2,9 милиона), Палестина (2,2 милиона), Либан (1,6 милиона) и Пакистан (1,4 милиона). Највећи број миграната широм свијета у 2017. години рођен је у Азији (106 милиона), затим у Европи (61 милион), у Латинској Америци и Карибима (38 милиона) и Африци (36 милиона). Посматрано из којих земаља највише је мигрирало људи у 2017. години, на првом мјести је Индија (17 милиона), затим Мексико (13 милиона), Руска Федерација (11 милиона), Кина (10 милиона), Бангладеш (7 милиона), Сирија (7 милиона), Пакистан и Украјина (по 6 милиона). Мање од половине свих миграната у свијету у 2017. години чиниле су жене 48% (у 2000. години 49%). Средња старост међународних миграната широм свијета у 2017. години била је 39 година (у 2000. години износила је 38 година). Посматрана нето миграција у периоду 2000 - 2015. године имала је позитиван учинак на пораст становништва у Сјеверној Америци 42% и у Океанији 31%, док у Европи расте за 2% (без прилива миграната у Европи би се смањила популација за 1%).³¹

³¹ United Nations, International Migration Report 2017: Highlights, ST/ESA/SER.A/404, New York: Department of Economic and Social Affairs, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf [07/01/2018.]

У претходних неколико деценија Европа, прецизније државе чланице ЕУ, постаје/у привлачно одредиште за многе (легалне и илегалне) мигранте – рођене изван ЕУ, али и оне унутар ЕУ. Због сиромаштва, несигурности, неједнакости и незапослености нарочито у регијама Африке, Азије и источне Европе велики број миграната долази у земље ЕУ. Према подацима Eurostat –а, током 2015. године у државе чланице ЕУ уселило се укупно 4,7 милиона особа – 2,4 милиона држављана земаља изван ЕУ, 1,4 милион из неке друге државе ЕУ, 860 хиљада особа које су мигрирале у земљу ЕУ чије држављанство имају (држављани-повратници или рођени у иностранству) и 19 хиљада особа без држављанства, а регистровано најмање 2,8 милиона исељеника (нису обухваћени миграцијски токови у/из ЕУ у цјелини – они укључују и токове међу државама чланицама ЕУ). Највећи број усељеника пријавиле су: Њемачка (1543,8 хиљада), Велика Британија (631,5 хиљаду), Француска (363,9 хиљада), Шпанија (342,1 хиљаду) и Италија (280,1 хиљаду). У истом периоду највише регистрованих исељеника имале су: Њемачка (347,2 хиљаде), Шпанија (343,9 хиљада), Велика Британија (299,2 хиљада), Француска (298 хиљада) и Пољска (258,8 хиљада). Од укупног броја свих страних држављана који су боравили у земљама ЕУ, 76% је живјело у ових пет држава (63% удио становништва скупине земаља ЕУ-28). У 17 чланица ЕУ у овом периоду забиљежено је више усељавања него исељавања, док обрнуту ситуацију имамо у: Бугарској, Ирској, Грчкој, Шпанији, Хрватској, Кипру, Пољској, Португалу, Румунији, Летонији и Литванији. Посматрано према полу, највише усељеника у државе чланице ЕУ чинили су мушкарци (56%), а медијан доби усељеника у државе ЕУ-28 био је 27,5 година (у односу на цјелокупно становништво ЕУ-28, 1. јануара 2016. године – 42,6 година). Страни држављани у већини држава чланица ЕУ били су држављани земаља које нису чланице Уније. Највећи број држављана чланица ЕУ који живе у другим државама чланицама ЕУ су из Румуније, Пољске, Италије, Португала и Велике Британије. Посматрано према животној доби 1. јанура 2016. године, код страних држављана је удио релативно младих одраслих особа радне доби виши (медијан доби 36 година) од тог истог дијела домаћег становништва земаља чланица ЕУ (медијан доби 44 године).³²

³² Eurostat – Statistics Explained, *Статистички подаци о миграцијама и мигрант-ном становништву*, подаци добијени у марту 2017. године, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/hr [04/12/2017.]

Посљедице, проблеми и изазови миграција

Посљедице миграција могу бити различите за појединце (мигранте) и за земље поријекла, транзита и дестинације. Ако се квалитетно управља миграцијама, оне несумњиво „представљају огроман потенцијал и за земље имиграције и емиграције.“³³ На земљу поријекла и земљу пријема миграната економске миграције имају позитивне ефекте (помажу економски и социјални развој), али и негативне које се испољавају као проблем интеграције у нову средину (због разлика и узајамних предрасуда између домаћег становништва и имиграната), реинтеграције повратника у земљу поријекла (претежни повратак пензионисаних миграната, поновно сједињавања породица, могућност миграција и повратка потомака миграната – проблем интеграције, самоидентификације и сл.), те немјерљив губитак за земљу поријекла који се огледа у одласку потенцијално најкреативнијег, продуктивног и фертилног дијела становништва – иако су они њени добри представници.³⁴ Осим утицаја на економију земаља поријекла и дестинације (тржиште рада, јавне финансије и сл.), оне имају утицај и на структуру становништва. Позитивни ефекти за земље поријекла огледају се у смањивању незапослености (смањује се понуда радне снаге), сиромаштва (посебно, новчане дознаке радника из иностранства), раста становништва (присутно у изразито неразвијеним земљама), а негативни се огледају, прије свих, у одласку високо квалитетних стручњака. Позитивни ефекти за земље одредишта огледају се у доприносу ублажавања неповољних демографских трендова, задовољавање потреба тржишта рада (повећање његове ефикасности), доприносе привредном расту и сл.³⁵ У претходних неколико деценија у Сједињеним Америчким Државама се константно увећавао број особа с факултетском дипломом или вишим степеном образовања рођеним

³³ Марија Пенева, Утјецај кризе на миграцијску политику ЕУ, *Зборник радова: Криза: Преобразба или пропаст?* (ур. Алка Обадић, Јурица Шимурина, Јосип Тица), (Загреб: Економски факултет, 2011), vol. 1, pp 113-114., EconPapers – Economics at your fingertips, <http://web.efzg.hr/RePEc/chapters/chapter11-07.pdf> [21.11.2017.]

³⁴ Милосав Милосављевић и Александар Л. Југовић, *Изван граница друштва – савремено друштво и маргиналне групе*, (Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитет у Београду – Издавачки центар (ЦИДД), 2009), стр. 124 – 125.

³⁵ Марија Пенева, Утјецај кризе на миграцијску политику ЕУ, *Зборник радова: Криза: Преобразба или пропаст?* (ур. Алка Обадић, Јурица Шимурина, Јосип Тица), (Загреб: Економски факултет, 2011), vol. 1, стр. 114-115., EconPapers – Economics at your fingertips, <http://web.efzg.hr/RePEc/chapters/chapter11-07.pdf> [21.11.2017.]

ван ове државе (1970. године - 1,0 милион (23,3%), током 1980-их - 1,7 милиона (23,8%), 1990-их - 2,3 милиона (27,6%), 2000-их - 2,7 милиона (29,3%), према процјенама у периоду 2010 - 2013. године - 1,1 милион или 45,0% укупне популације старости 25 и више година која се у том периоду уселила у ову земљу).³⁶ Резултати бројних истраживања указују на потенцијалне посљедице миграција за економију земаља пријема миграната: повећање потрошње у јавном сектору за смјештај, храну, здравствену и правну помоћ азилантима (понекад и за образовање и дошколовање), промјена структуре тржишта рада (с одређеним вјештинама и знањима конкурентни су на тржишту рада, привремено повећање незапослености, али флексибилнија су радна снага, повећавају у привреди демографски старих земаља број радно способних и сл.), повећање агрегатне тражње (они су потенцијал тржишта за нове услуге), легализација имиграната којима недостаје документација омогућује њихову интеграцију на тржиште рада и повећање пореских прихода у кратком року, притисак на смањивање плата (велики број нерегистрованих имиграната на тржишту рада могао би да преузме послове од ниско квалификованих радника).³⁷ Посљедња мигрантска криза има утицај на два кључна аспекта економија европских земаља: на јавне финансије и на тржиште рада. Иако постоје разлике у процјенама фискалног утицаја пријема миграната у овим земљама, према подацима истраживања, постоје мање нето фискалне предности или нето фискални трошкови. Сматра се да ће, посматрано у краћем периоду, бити већи јавни издаци (обрада захтјева за азил, за храну, смјештај, здравствену заштиту, учење језика, повећање додатних средстава за подршку земљама поријекла и транзита, и сл.), у дужем периоду, позитиван фискални утицај имаће, уз потребну обуку и додатно образовање, интеграција имиграната на тржиште рада, у односу на помоћ која се за имигранте издваја, њихов допринос јавним финансијама биће већи (поготову, млади који посје-

³⁶ Подаци за 2010. годину показују да је од укупног броја становништва Европе животне доби 25 и више година које насељава САД (4 милиона), највиши степен образовања имао 38,8% (1,6 милиона) и од укупног броја ових становника Азије (8,7 милиона) – највиши степен образовања имао 52,3 % (4,6 милиона). U.S. Census Bureau, *Statistical Abstract of the United States*, 2012. У: Јелена Р. Деспић, Миграције високообразованих лица из Србије од 1991. године у Канаду и Сједињене Америчке Државе, *докторска дисертација*, (Београд: Економски факултет Универзитета у Београду, 2015), стр. 55. pdf. <https://fedorabg.bg.ac.rs>. [27/01/2018.]

³⁷ Више видјети У: Бранка Топић-Павковић, Фискални утицај мигрантске кризе на националну економију, *АСТА ECONOMICA*, Година XIV, број 24 (Бања Лука: Економски факултет, 2016), стр. 92 – 93.

дују одређена потребна знања и вјештине, подстицање иновација и развоја).³⁸

Иако је и мигрантска популација хетерогена (економски, политички, социјално, културно и сл.), заједнички им је посебан положај у односу на становништво имиграционих земаља, чак иако су стекли њихово држављанство – разлике у културном наслеђу, навикама и стилу живота, узајамне предрасуде, неповољнији друштвени положај у свим аспектима (политички утицај, друштвени положај, синдикално организовање и сл.). У вези с питањима социјалног статуса и права миграната, ситуација је повољнија због постојања међународних стандарда и бројних споразума у овој области којих се придржава свака имиграциона држава (уз своју социјалну политику креирану према сопственим интересима). Ипак, и овдје постоје бројни проблеми - непућеност миграната у процедуре и услове стицања ових права и бројни примјери њиховог кршења у имиграционим земљама. И поред различитих контрола провођења ових права, постоје различити начини искоришћавања миграната, нарочито од стране послодаваца – кашњење или дјелимичне уплате доприноса за здравствено и социјално осигурање, ниже зараде, непогодни послови и други услови рада (и сами мигранти пристају на ово да би задржали посао). У односу на домаће запослене, мигранти нису радно и економски равноправни – ниже накнаде за исти рад, лоше могућности за радну и економску промоцију, већи ризик од губитка посла и сл. Осим овог подручја, проблеми се јављају и у социо-културној сфери (језичке и културолошке баријере, одбојност и резерве домицилног становништва према мигрантима, самозатварање миграната у круг оних са којима дијеле исту судбину, погрдни називи за све мигранте, оптерећеност миграната својеврсним предрасудама о домицилном становништву, „гетоизација“ миграната и сл.) и у социо-психолошкој сфери (губитак психолошке сигурности прекидом или губитком социјалних мрежа – породица, пријатељи и колеге, отежано успостављање социјалних мрежа у новом окружењу и сл.). Иако се сви мигранти суочавају са бројним проблемима, неки су у веома неповољном положају - изложени су кршењу људских права, експлоатацији, насиљу, различитим облицима узурпације од грађана, служби и институција имиграционих земаља, те стога потпуно маргинализовани и социјално угрожени (они који имају лош радни и економски статус, илегални мигранти, политички азиланти и сл.).³⁹

³⁸ Исто, стр. 94 – 95.

³⁹ Милосав Милосављевић и Александар Л. Југовић, *Изван граница друштва – савремено друштво и маргиналне групе*, (Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитет у Београду – Издавачки центар (ЦИДЦ), 2009), стр. 132, 133 – 134.

Прихватање и интеграција миграната у друштво јесте сложен процес, за који је неопходно да укључи неколико димензија: правно-политичка (различита политичка и статусна права), друштвено-економска (положај на тржишту рада, право на рад и приступ социјалним и другим правима) и културно-религијска (права на испољавање културне, етничке и вјерске различитости).⁴⁰ Без обзира на узроке миграција, најважније питање јесте оно у вези с могућношћу и условима за социјалну интеграцију/реинтеграцију миграната, како из угла емиграната тако из угла власти домаћих и страних земаља, а зашто је неопходно и ангажовање стручњака који се баве социјалним укључивањем маргинализованих друштвених група. „Социјална интеграција и реинтеграција миграната подразумева различите пројекте и нивое: националне, билатералне, регионалне и међународне. Посебна пажња мора бити посвећена билатералној сарадњи земаља емиграције и имиграције, имајући у виду узајамне интересе, али прије свега, интересе самих миграната.“⁴¹ Овај процес мора подразумевати узајамну спремност на прилагођавање миграната и друштва у које долазе – први да се активним учешћем у њему, без губитка свога културног идентитета, прилагоде његовом доминантном стилу живота и да поштују његове основне вриједности, а оно да им прилагоди институције, да их прихвати као свој дио, покрене разноврсне акције с циљем олакшања приступа ресурсима и учешћа у политичким процесима, стварање услова за самосталан живот. Овај процес почиње од тренутка доласка миграната у земљу пријема, а завршава се када они остваре потпуну правну, социјалну, економску и културну партиципацију и равноправност у том друштву.⁴²

⁴⁰ Penninx, R. (2007) Integration Processes of Migrants: Research Findings and Policy Challenges, *Migracijske i etničke teme*, 23(1-2): 7–32.; Penninx, R., B. Garcés-Masareñas (2016) The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept. У: R. Penninx, B. Garcés-Masareñas (eds.) *Integration Processes and Policies in Europe. Contexts, Levels and Actors*. Cham: Springer Open, стр. 11-29. У: Хрватски правни центар, *Одабране теме из подручја азила и миграција – Оквир за интеграцију избјеглица у хрватско друштво*, Припремиле правнице Хрватског правног центра у склопу пројекта „Правна помоћ тражитељима азила“ који ХПЦ изводи у својству партнера UNHCR-a, 2016, стр. 1 - 2, www.hpc.hr. [14/02/2018.]

⁴¹ Милосав Милосављевић и Александар Л. Југовић, *Изван граница друштва – савремено друштво и маргиналне групе*, (Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитет у Београду – Издавачки центар (ЦИДД), 2009), стр. 122.

⁴² Good Practice Guide on the Integration of Refugees in the European Union, The European Council on Refugees and Exiles (ECRE), <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/185.html>. У: Хрватски правни центар, *Одабране теме из подручја азила и миграција – Оквир за интеграцију избјеглица у хрватско друштво*, Припремиле правнице Хрватског правног центра у склопу пројекта „Правна помоћ тражитељима азила“ који ХПЦ изводи у својству партнера UNHCR-a, 2016, стр. 1 - 2., www.hpc.hr. [14/02/2018.]

Конвенцијом о статусу избјеглица из 1951. године и припадајућим Протоколом о статусу избјеглица уређена су права избјеглица у земљи пријема на међународном нивоу.⁴³ Ова права су веома важна за (трајну) локалну интеграцију избјеглица, поготово у случајевима када избјеглица рођена у земљи пријема може да остане без држављанства, за оне који у скорој будућности не могу да се врате у земљу поријекла, те оне који су успоставили блиске везе с државом азила (породичне, социјалне, економске, културне и сл.). Политика интеграције миграната у земље чланице ЕУ, изграђена је на Повељи Европске уније о основним правима (2009.) уз Уговор из Лисабона⁴⁴, има за циљ да се они у погледу права и обавеза приближе држављанима ових земаља. Креирање и провођење ове политике у надлежности је држава чланица, али за интеграцију држављана трећих земаља у ове државе, ЕУ је развила заједнички оквир (оснивачки уговори, програми Европског вијећа и стратегија Европа 2020).⁴⁵

Кријумчарење илегалних миграната јесте једна од раширених активности криминалних организација у свијету. У ЕУ је крајем 90-их година прошлог вијека број илегалних миграната порастао на годишњем нивоу на приближно 500.000 хиљада. Главну улогу у организацији овога илегалног транспорта имале су криминалне организације из Источне Европе. Корист криминалних организација од ових активности не огледа се само у профиту оствареном од уплата миграната, већ и од држања у

⁴³ Конвенција о статусу избјеглица, UNTS vol. 189, str. 137, 28. јула 1951. године; SL SFRJ: MU 15/1960; ступила на снагу 21. априла 1954. године; Протокол о статусу избјеглица, UNTS vol. 606, str. 267, 31. јануара 1967. године, SL SFRJ: MU 15/67; ступио на снагу 4. октобра 1967. године.

⁴⁴ Први оснивачки уговор који представља прави основ за питања интеграције (чл. 79. ст. 4.) који даје овлашћења Европском парламенту и Европском вијећу да редовним законодавним поступцима подстичу и подрже дјеловање држава чланица за промоцију интеграције држављана из трећих земаља који у њима имају законит боравак, али не и могућност да земље међусобно усклађују прописе. Charter of Fundamental Rights of the European Union, ОЈ С 83, 30.3.2010, ступила на снагу 2009. године, уз Уговор из Лисабона - Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, ОЈ С 83, 30.3.2010. У: Хрватски правни центар, *Одабране теме из подручја азила и миграција* – Оквир за интеграцију избјеглица у хрватско друштво, Припремиле правнице Хрватског правног центра у склопу пројекта „Правна помоћ тражитељима азила“ који ХПЦ изводи у својству партнера UNHCR-а, 2016, стр. 5 – 6., www.hpc.hr. [14/02/2018.]

⁴⁵ У вези са усмјерењем ЕУ у погледу интеграције миграната у њеним кључним документима видјети У: Хрватски правни центар, *Одабране теме из подручја азила и миграција* – Оквир за интеграцију избјеглица у хрватско друштво, Припремиле правнице Хрватског правног центра у склопу пројекта „Правна помоћ тражитељима азила“ који ХПЦ изводи у својству партнера UNHCR-а, 2016, стр. 6, 7. и 8., www.hpc.hr. [14/02/2018.]

ропству миграната док не отплате свој дуг, од индустрије проституције повезане, између осталог, и с трговином поробљених мигранткиња (нарочито, у Азији и у Европи) и сл.⁴⁶

Миграцијска политика – одговор(и) на нове миграцијске изазове

Питање међународних миграција и њиховог утицаја на развој у фокусу је међународне заједнице од одржавања Међународне конференције о становништву и развоју 1994. године – Агенда 2030 за одрживи развој укључује ова питања, Генерална скупштина Уједињених Нација је 19. септембра 2016. године у Њујорку усвојила Декларацију о избјеглицама и мигрантима као одговор на велико просторно кретање људи, као основе за почетак дијалога који ће да доведе до усвајање два глобална договора о мигрантима 2018. године (предложено да се први развија под покровитељством Агенције за избјеглице Уједињених нација (UNHCR) и биће представљен 2018. године на разматрање од стране држава чланица, развој другог руководи Генерална скупштина). Остварен је напредак у погледу ратификације пет правних инструмената УН који се односе на међународну миграцију, али он се остварује неуједначено – од септембра прошле године свих пет је ратификовало 37 држава чланица а 13 није ниједан од њих.⁴⁷

Током друге половине прошлог вијека, САД су донијеле неколико имиграционих закона с циљем да се њени грађани заштите од потенцијалних негативних посљедица прекомјерног усељавања страних држављана. Отад, политика рестрикције према потенцијалним имигрантима – давањем предности појединим приоритетним групама имиграната (високообразовани и стручни или чланови породица њених држављана), смијенила је дотадашњу политику „отворених врата“.⁴⁸

⁴⁶ Manuel Castells, *Organizational Globalization of Crime, Cultural Identification of Criminals, Y: The Information Age Economy, Society, and Culture: Volume III End of Millennium*, Second edition, With a new preface, Wiley-Blackwell, 2010, p. 181 – 182. У: Драгана Вилић, *Криминал – социјални ризик у савременом друштву*, ПОЛИТЕИА, Година 7, Број 13, (Бања Лука: Факултет политичких наука, 2017), стр. 99 – 100.

⁴⁷ United Nations, *International Migration Report 2017: Highlights*, ST/ESA/SER.A/404, New York: Department of Economic and Social Affairs, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf, [07/01/2018.]

⁴⁸ У САД-у су од 20-их година прошлог вијека донесена три велика правна акта (и неколико мањих) с циљем да се повећа број виза додијељених високообразованим и стручним особама на основу рођачких и професионалних веза: Национални имиграциони

У односу на држављане земаља које нису чланице ЕУ, миграцијска политика унутар ЕУ (политика усељавања) све више се усмјерава на подстицање запошљавања - привлачење одређеног профила миграната, како би се смањило недостатак одређених вјештина. Осим овога, ова политика је усмјерена још и на спрјечавање забрањених миграција и незаконитог запошљавања миграната који немају дозволу за рад и промовисање интеграције имиграната у друштво. У борбу против кријумчарења и трговања људима у ЕУ уложена су значајна средства.⁴⁹ Велика мигрантска криза коју је од 2015. године створио велики број миграната из ратом разорених држава са сјевера Африке и Блиског Истока у настојању да пређу Средоземље представља изазов за многе земље ЕУ. Како би се пронашло рјешење непосредних изазова кризе и настојање да се ЕУ опреми инструментима за успјешније и дугорочно управљање миграцијама, Европска комисија је предложила Европски миграцијски програм (13/05/2015.)⁵⁰, а годину дана касније Комисија и Висока представница успоставили су партнерски оквир за миграције (07/06/2016.), како би ојачали сарадњу држава поријекла миграната и транзитним државама и на тај начин допринијели бољем управљању миграцијама. У погледу управљања миграцијама, у претходне три године у ЕУ је развијен нови приступ којим се пружа подршка државама чланицама које су највише изложене таласима миграција, јачању заштите спољних граница ЕУ и учвршћивању сарадње с земљама-партнерима. Иако је успостављено стабилно стање у многим земљама које су се нашле на удару миграција (у 2017. години смањило се број незаконитих долазака у ЕУ за 63%), многи чиниоци у ЕУ и у окружењу (климатске промјене, стање сигурности, демографско стање и сл.) указују да ће миграције дуго низ

закон (McCarran-Walter Act, 1952.), 1990 имиграциони закон (1990 Immigration Act) и Закон из 2005. године. У вези с развојем имиграционог система САД видјети у: Јелена Р. Деспић, Миграције високообразованих лица из Србије од 1991. године у Канаду и Сједињене Америчке Државе, *докторска дисертација*, (Београд: Економски факултет Универзитета у Београду, 2015), стр. 50 - 56. pdf. <https://fedorabg.bg.ac.rs>. [27/01/2018.]

⁴⁹ За европску миграцијску политику унутар Европске комисије одговорна је Главна управа за миграције и унутрашње послове. Донесен је велики број докумената којима се регулише усељавање/прихват миграната. Више видјети У: Eurostat – Statistics Explained, *Статистички подаци о миграцијама и мигрантном становништву*, подаци добијени у марту 2017. године, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/hr [04/12/2017.]

⁵⁰ Европска комисија, Комуникација Комисије Европском парламенту, Вијећу, Европском господарском и социјалном одбору и Одбору регија – Европски миграцијски програм, COM(2015) 240 final, HR, Брисел, 13.5.2015, стр. 2. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_hr.pdf, [09/01/2018.]

година представљати изазов за Европу, за чије суочавање је неопходан свеобухватан приступ. Из тог разлога Комисија предлаже челницима држава да наставе рад на осигурању брзог напретка реформе заједничког европског система азила, даље јачање партнерства с трећим земљама, омогућавање легалних путева у Европу и осигурање неопходних финансијских средстава за дјеловање у будућем периоду.⁵¹

Допринос држава чланица ЕУ рјешавању проблема (и суочавању са изазовима) миграција огледа се у напорима за пресељење људи на глобалном нивоу, примању и прихватању захтјева за азил, пружању финансијске подршке напорима других држава и организација, ширењу политичке иницијативе у сарадњи с међународним организација за промовисање стабилности и рјешавање најочитијих политичких кризних ситуација у неким земљама у свијету (Либија, Сирија и сл.) које су утицале на миграције у ЕУ, додјељивању хуманитарне, стабилизацијске и развојне помоћи унутар ових земаља и помоћи мигрантима из тих земаља који су нашли уточиште у другим земљама (3,6 милијарди EUR за помоћ Сирији и сиријским мигрантима у Либанону, Јордану, Турској и Ираку), подстицање сарадње с источним партнерима, Западним Балканом и Азијом. Државама чланицама које су најизложеније доласку миграната, под притиском, помоћ се пружа у координисању враћања илегалних миграната, у истрагама с циљем разбијања мрежа за кријумчарење и трговање, у брзом идентификовању и регистровању пристиглих миграната, узимању њихових отисака прстију, брзој обради захтјева за азил.⁵² Како би се ријешили глобални проблеми а који се најчешће јављају као дугорочни узроци незаконите и присилне миграције (сиромаштво, ратна дешавања, политичке кризе и сл.), ЕУ је за вањску сарадњу у раздобљу 2014 – 2020. година издвојила из прорачуна 96,8 милијарди EUR. Али, средства се издвајају из фондова ЕУ и за ублажавање утицаја мигрантске кризе на локалном нивоу. ЕУ је од почетка 2014. године, издвајањем средстава за развојну помоћ (200 милио-

⁵¹ Више видјети У: Европска комисија, *Управљање миграцијама отпорним на будуће промјене: Европска комисија утврђује даље кораке*, Брисел, 7. децембра 2017., IP-17-5132_HR%20(3), стр. 1 - 3. pdf www.europa.eu_IP-17-5132_hr [08/01/2018.]

⁵² „Hotspot” је нови приступ Комисије, у чијим оквирима раде на терену агенције Европска канцеларија за пружање подршке питањима азила/EASO, Frontex, Europol, Eurojust, издвајање средстава за подршку прихвата и капацитета пружања здравствене заштите мигрантима (Комисија осигурава додатних 60 милиона EUR. Европска комисија, Комуникација Комисије Европском парламенту, Вијећу, Европском господарском и социјалном одбору и Одбору регија – Европски миграцијски програм, COM(2015) 240 final, HR, Брисел, 13.5.2015, стр. 6. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration-background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_hr.pdf, [09/01/2018.]

на EUR) и хуманитарну помоћ мигрантима (1 милијарда EUR) водећи међународни донатор.⁵³ Борбом против кријумчарења и трговања људима којима се баве криминалне мреже у свијету настоје се обесхрабрити илегалне миграције - различите мјере против трговаца људима и пружање помоћи њиховим жртвама, дјеловање у циљу спрјечавања искоришћавања илегалних миграната од стране послодаваца.⁵⁴ У ЕУ је уочена потреба за јачањем заједничког система азила и ефикаснији приступ у спрјечавању његове злоупотребе. Због већ видљивог мањка радне снаге (наука, технологија, инжењерство и здравство) и онога који се очекује у раздобљу 2012. до 2025. године (за 23% пораст удјела радних мјеста за високо квалификоване раднике), Европска Унија настоји да привуче раднике с неопходним вјештинама. Иако је Комисија од 2015. године започела активности у вези с развијањем вјештина и оспособљавањем становништва ЕУ за укључивање у савремено тржиште рада, није могуће да се потпуно одговори на потребе овог тржишта. У ЕУ се испољавају дугорочни привредни и демографски проблеми – због израженог старења становништва, све више зависној привреди о високо квалификованим радницима (у сљедећој деценији радно способно становништво ће се смањити за 17,5 милиона), уочава се значај миграција за ЕУ – попуњавање континента радно способног становништва, одрживост система социјалне заштите и осигурање одрживог привредног раста. Зато је неопходно да се земље чланице ЕУ залажу за закониту миграцију, кроз успостављање заједничког система који одражава интересе ЕУ – привлачно одредиште за мигранте, при чему земље саме одлучују о броју допуштених улазака. У привлачењу талентованих појединаца издвајају се програми Хоризон 2020. и Еразмус+, те Директива о студентима и истраживачима. Директивом о плавој карти осигуран је систем за привлачење високо квалификованих држављана трећих земаља (ревизијом ће се размотрити ефикасније привлачење ових особа, подручја примјене, нарочито за предузетнике који имају намјеру да улажу у Европу и сл.), као и могућност пружања правне помоћи оспособљеним и високо квалификованим страним стручњацима који краткотрајно бораве у ЕУ ради пружања својих услуга предузећима и владама. Могуће користи од миграција за европску привреду и саме мигранте, анализирају се прикупљањем мишљења послодаваца, синдиката и других социјалних партнера, прикупљањем података о секторима привреде и занимањима у којима већ постоје или ће постојати проблеми запошљавања или недостатака потребних вјештина (улогу посредника за лакше запошљавање држављана трећих земаља који бораве у ЕУ

⁵³ Исто, стр. 7 – 8.

⁵⁴ Исто, стр. 9.

имају портали ЕУ миграција и Европски портал за радну мобилност), бољим разумијевањем квалификација миграната које су стекли изван ЕУ и њиховим лакшим запошљавањем, модернизацијом визне политике ЕУ (приједлог Комисије 2014. године о ревизији Законика о визама и увођењу визе на привремени боравак за особе које путују у туристичке и пословне сврхе, из приватних разлога и сл.) како би се остварио позитиван ефекат на привреду и смањило ризик од илегалних миграција и за безбједност.⁵⁵ Ефикасне интеграцијске политике јесу основ успјешне миграцијске политике ЕУ, а ова интеграција се остварује кроз подршку мјера националних влада, тијела локалне власти и цивилног друштва од стране Европске уније. У новом програмском раздобљу 2014 – 2020. године бројни фондови ЕУ биће важни у осигравању средстава за рјешавање изазова који произлазе из миграција – интеграција миграната у друштво пријема – унапрјеђење језичких и професионалних вјештина, приступ тржишту рада, образовање и слично (Фонд за азил, миграције и интеграцију - AMIF, Европски фонд за регионални развој – ERDF, Европски социјални фонд - ESF). Подршка развоју држава поријекла миграната, треба се обезбиједити политиком ЕУ о законитој миграцији – то јест омогућавањем система трансфера новца који ће бити јефтинији, бржи и сигурнији, подржавањем међународних иницијатива за етично запошљавање у секторима који се суочавају с недостатком квалификованих радника и сл. Такође, подршка се пружа партнерима за ефикасно управљање радном снагом у чијем средишту је јачање права и сузбијање искоришћавања радника миграната (30 милиона EUR). У циљу поновног успјешног успостављања јединственог тржишта заснованог на мобилности радне снаге, ЕУ је покренула иницијативу подршке слободе кретања у Привредној заједници западноафричких држава, а локалном развоју могу дати допринос регионални програми подстицања мобилности радне снаге „југ-југ“.⁵⁶

Број дјеце миграната, често без пратње, у претходних шест година повећао се шест пута у ЕУ – од свих особа које су у 2015. и 2016. години тражиле азил у ЕУ око 30% била су дјеца. Ова дјеца захтијевају посебну и њима прилагођену заштиту, јер су прије и/или после миграције најчешће доживјела трауматична искуства (жртве екстремног насиља, трговине људима и различитих облика злостављања), а рањивост ове популације произлази из њихове доби, удаљености од куће, раздвојености од родитеља или старатеља. Ова дјеца су изложена многим ризицима (маргинализација, нестајање, раздвајање од породице, увлачења у криминалне активности, ступање дјевојчица у присилне бракове и

⁵⁵ Исто, стр. 14 – 15.

⁵⁶ Исто, стр. 16 – 17.

сл.), који се повећавају за дјецу која путују сама или дијеле смјештај с великим бројем непознатих одраслих особа. Заштита дјеце миграната јесте приоритет у свим фазама миграције (од услова прихвата до обраде њихових захтјева за азил и интеграције), што показују државе чланице и ЕУ проводећи права ЕУ и поштујући Повељу Европске уније о основним правима и међународно хуманитарно право и право дјетета, Конвенција УН-а о правима дјетета и њеним факултативним протоколима.⁵⁷ Иако, државе чланице ЕУ имају добру праксу заштите свих категорија дјеце миграната и стално постижу напредак, мањкавости у овом погледу изражене су недавно, због наглог повећања броја дјеце миграната који су дошли у ове земље, а што је оптеретило њихове системе управљања миграцијама и заштите дјеце и администрацију. Из тог разлога ЕУ је утврдила низ координираних и ефикасних мјера, у чијој основи је начело дјететових најбољих интереса, чије се провођење побољшава на нивоу Уније и њених чланица, како би се ријешили миграцијски изазови (прикупљање података о дјецци мигрантима, њихова идентификација, прихват, обука особа које раде са овом дјецом, образовање, тражење трајних рјешења), а које се проводе упоредо и у земљама поријекла дјеце миграната и транзитним земљама.⁵⁸ Само о дјецци која подносе захтјев за азил постоје прецизни подаци, за дјецку без пратње која нестану или побјегну из прихватних објеката не постоје, а често су потребе ове дјеце „невидљиве“ због података који су фрагментарни, без разврставања дјеце према полу и узрасту, нису упоредиви.⁵⁹

⁵⁷ Јачање свијести о потреби заштите дјеце миграната и конкретне активности у вези с тим могу се видјети у различитим акцијским плановима, програмима, округлим столовима, конференцијама: Акцијски план за малољетнике без пратње (2010 – 2014.), Европски миграцијски програм и Комуникација о тренутном стању његовог провођења, Препорука Комисије „Улагање у дјецку: прекидање круга ускраћености“, 10. годишњи форум о правима дјеце миграната (28. – 30.11.2016.), конференција „Изгубљени у миграцији“ (26-27.01.2017.). Европска комисија, *Комуникација комисије Европском парламенту и Вијећу: Заштита дјеце миграната*, {SWD(2017) 129 final}, COM(2017) 211 final, Брисел, 12.4.2017., стр. 2, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/HR/COM-2017-211-F1-HR-MAIN-PART-1.PDF>, [08.01.2018.]

⁵⁸ Програм одрживог развоја до 2030. године, Политичка декларација са састанка на врху у Валети 2015. године и пратећи акцијски план, пројекат „Боље управљање миграцијама“ усмјерен на регионални ниво Рога Африке, програми за регионални развој и заштиту у Етиопији, Сомалији, Судану и Уганди, подршка у западној Африци земљама поријекла и транзитним земљама, хуманитарне операције које финансира ЕУ и сл. Европска комисија, *Комуникација комисије Европском парламенту и Вијећу: Заштита дјеце миграната*, {SWD(2017) 129 final}, COM(2017) 211 final, Брисел, 12.4.2017., стр. 3 - 4, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/HR/COM-2017-211-F1-HR-MAIN-PART-1.PDF>, [08.01.2018.]

⁵⁹ Исто, стр. 14.

Закључак

Миграциона кретања представљају сложене и динамичне друштвене процесе, на које утичу различити социјални, економски, политички, културни и демографски чиниоци, и обратно. Она не представљају нову појаву - била су присутна кроз историју у својим различитим видовима, обиму и интензитету. Ипак, с процесима глобализације миграције људи су израженије, добијају нову форму и друштвене карактеристике (нарочито, економске миграције). Међутим, многе пријетње и проблеми који се испољавају на глобалном нивоу јесу, још увијек, главни дугорочни узроци легалних и/или илегалних, добровољних и присилних миграција (сиромаштво, незапосленост, грађански ратови, прогони, климатске промјене и сл.). Дугорочни привредни и демографски проблеми у развијеним земљама имају негативне посљедице - смањивање континента радно способног становништва, неповољан однос издржаваног и радно активног становништва, доводе у питање одрживост система социјалне заштите и пензионих система, осигурање одрживог привредног раста и развоја друштва уопште. Миграције се уочавају као значајан чинилац за ублажавање (ако не и отклањање) ових негативних посљедица. Из тог разлога, неопходна је глобална сарадња различитих друштвених субјеката како би се на бројне узроке, проблеме и изазове који произлазе из миграција пронашли оптимални одговори и успоставила квалитетна и ефикасна контрола миграционих токова на националном и интернационалном нивоу, уз истовремено остварење максималне користи за мигранте и за земље поријекла и дестинације – заштита и сигурност, већи удио младих, динамичније и ефикасније тржиште рада, већи економски раст и одрживост друштва уопште.

Литература

- Бобић, Мирјана (2007). *Демографија и социологија – веза или синтеза*. Београд: Јавно предузеће „Службени гласник“.
- Wertheimer-Baletić, Alica (1999). *Становништво и развој*, Загреб: МАТЕ.
- У: Бобић, Мирјана (2007). *Демографија и социологија – веза или синтеза*. Београд: Јавно предузеће „Службени гласник“.
- Wertheimer-Baletić, Alica (2016). Демографски транзицијски процеси – континуитет или дисконтинуитет. *Рад*, Хрватска академија знаности и умјетности, Разред за друштвене знаности, 51=525, 7-63, pdf. <https://hrcak.srce.hr/154740> [08/11/2017.]

- Good Practice Guide on the Integration of Refugees in the European Union, The European Council on Refugees and Exiles (ECRE), <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/185.html>. У: Хрватски правни центар, *Одабране теме из подручја азила и муграција* – Оквир за интеграцију избјеглица у хрватско друштво, Припремиле правнице Хрватског правног центра у склопу пројекта „Правна помоћ тражиоцима азила“ који ХПЦ изводи у својству партнера UNHCR-а, 2016, стр. 1 – 12., www.hpc.hr. [14/02/2018.]
- Деспих, Јелена Р. (2015). Миграције високообразованих лица из Србије од 1991. године у Канаду и Сједињене Америчке Државе. *Докторска дисертација*. Београд: Економски факултет Универзитета у Београду, pdf. <https://fedorabg.bg.ac.rs>. [27/01/2018.]
- Ђурђевић, Бранислав (2001). *Основне технике у демографији*. Нови Сад: Змај и Друштво демографа Југославије. У: Бобић, Мирјана (2007). *Демографија и социологија – веза или синтеза*. Београд: Јавно предузеће „Службени гласник“.
- Европска комисија (2015). *Комуникација Комисије Европском парламенту, Вијећу, Европском господарском и социјалном одбору и Одбору регија – Европски миграцијски програм*. COM(2015) 240 final, HR, Брисел, 13.5.2015., стр. 1 – 22. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_hr.pdf [09/01/2018.]
- Европска комисија (2017). *Комуникација комисије Европском парламенту и Вијећу: Заштита дјеце миграната*. {SWD(2017) 129 final}, COM(2017) 211 final, Брисел, 12.4.2017., стр. 1-16, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/HR/COM-2017-211-F1-HR-MAIN-PART-1.PDF>, [08.01.2018.]
- Европска комисија (2017). *Управљање миграцијама отпорним на будуће промјене: Европска комисија утврђује даље кораке*. Брисел, 7. децембра 2017., IP-17-5132_HR%20(3). стр. 1 -3. pdf www.europa.eu_IP-17-5132_hr [08/01/2018.]
- Eurostat – Statistics Explained (2017), *Статистички подаци о миграцијама и мигрантном становништву*, подаци добијени у марту 2017. године, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/hr [04/12/2017.]
- Zelinsky, Wilbur (1971). The hypothesis of the mobility transition. *The Geographical Review* LX1, pp. 219-249. У: Gedik, Ayse (2005). *Toward a theory of mobility transition: test of Zelinsky's theory with the Japanese and Turkish data 1955-2000*, стр. 1- 10. pdf., IUSSP, XXV International

- Population Conference of the IUSSP, France, 2005, <http://iussp2005.princeton.edu/papers/51383> [27/01/2018.]
- Castels, S. (1986), *The Guest Worker in Western Europe: An Obituary*, *International Migration Review*, 22(4). Castels, S., Miller, M. J (1993). *The Age of Migration – International Population Movements in the Modern World*. New York: The Guilford Press. У: Предојевић-Деспић, Јелена (2009). Мигрантске мреже: незаобилазна перспектива у проучавању савремених међународних миграција. *Социолошки преглед*, 43 (2), 209 – 229, <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/15/socioloskipregled-vol-xliiii-2009-no-2/> [16.01.2018.]
- Castells, Manuel (2010). *Organizational Globalization of Crime, Cultural Identification of Criminals*, У: *The Information Age Economy, Society, and Culture: Volume III End of Millennium*. Second edition, With a new preface, Wiley-Blackwell. У: Вилић, Драгана (2017). Криминал – социјални ризик у савременом друштву. *ПОЛИТЕИА*, Година 7, Број 13, Бања Лука: Факултет политичких наука, pp. 84-113.
- Конвенција о статусу избјеглица, UNTS vol. 189, str. 137, 28. јула 1951. и Протокол о статусу избјеглица, UNTS vol. 606, стр. 267, 31. јануара 1967. године, SL SFRJ: MU 15/67
- Лукић, Весна (2013). Социо-економски аспекти дневних миграција. *СОЦИОЛОГИЈА*. Vol. LV, N° 2., 283 – 298. pdf. www.sociologija.org [02/01/2018.]
- Милосављевић, Милосав & Александар Л. Југовић (2009). *Изван граница друштва – савремено друштво и маргиналне групе*. Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитет у Београду – Издавачки центар (ЦИДД).
- Мимица, Аљоша & Марија Богдановић (2007) (прир.). *Социолошки речник*, Београд: Завод за уџбенике.
- Пенева, Марија (2011). Утјецај кризе на миграцијску политику ЕУ. *Зборник радова: Криза: Преобразба или пропаст?* (Ур. Алка Ободић, Јурица Шимурина, Јосип Тица), Загреб: Економски факултет, vol. 1, стр. 113 - 128, *EconPapers – Economics at your fingertips*, <http://web.efzg.hr/RePEc/chapters/chapter11-07.pdf> [21.11.2017.]
- Предојевић-Деспић, Јелена (2009). Мигрантске мреже: незаобилазна перспектива у проучавању савремених међународних миграција. *Социолошки преглед*, vol. XLIII, no. 2, стр. 209 - 229. <http://www.socioloskipregled.org.rs/2017/08/15/socioloskipregled-vol-xliiii-2009-no-2/> [16.01.2018.]
- Предојевић-Деспић, Јелена (2010). Ка разумевању детерминанти међународних миграција данас – теоријска перспектива. *Становништво*,

- бр. 1, XLVIII, стр. 25 – 48. http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/stanov/XLVIII_1/index_html?stdlang=ser_lat, [15.01.2018.].
- Пуљиз, Владо (2016). Старење становништва – изазов социјалне политике. *Ревизија за социјалну политику*, год. 23, бр. 1, Загреб, стр. 81 – 98., www.rsp.hr [04/12/2017.]
- Rouse, Roger (1995). Questions of Identity: Personhood and Collectivity in Transnational Migration to the United States. *Critique of Anthropology*, 15 (4), p. 351 - 380. <https://pdfs.semanticscholar.org/ae2b/001c44ee0039d8a6ea37b2fdbbc0962246bce.pdf> [16.01.2018.].
- Топић-Павковић, Бранка (2016). Фискални утицај мигрантске кризе на националну економију. *АСТА ECONOMICA*, Година XIV, број 24, Бања Лука: Економски факултет, стр. 89 - 106.
- United Nations, International Migration Report 2017: Highlights, ST/ESA/SER.A/404, New York: Department of Economic and Social Affairs, стр. 1-31, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf [07/01/2018.]
- United Nations, Sixteenth Coordination Meeting on International Migration 15-16 February 2018, United Nations Headquarters, New York, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/events/coordination/16/index.shtml> [20/02/2018.]
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs Department of Economic and Social Affairs, *International Migrants Day 18 December*, <http://www.un.org/en/events/migrantsday/index.shtml> [10/02/2018.]
- United Nations, *Migration and Integration – some basic concepts*, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/> [27/01/2018.]
- U.S. Census Bureau (2012). *Statistical Abstract of the United States*. У: Деспић, Јелена Р. (2015). Миграције високообразованих лица из Србије од 1991. године у Канаду и Сједињене Америчке Државе. *Докторска дисертација*. Београд: Економски факултет Универзитета у Београду, pdf. <https://fedorabg.bg.ac.rs>. [27/01/2018.]
- Хрватски правни центар (2016), *Одабране теме из подручја азила и муграција* – Оквир за интеграцију избјеглица у хрватско друштво, Припремиле правнице Хрватског правног центра у склопу пројекта „Правна помоћ тражитељима азила“ који ХПЦ изводи у својству партнера UNHCR-а, стр. 1 – 12., www.hpc.hr. [14/02/2018.]